

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

**ע"א 4683/16
וערעור שכנגד**

לפני :
כבוד השופט י' עמית
כבוד השופטת ע' ברון
כבוד השופט ג' קרא

המערערת והמשיבה שכנגד : חברת החשמל לישראל בע"מ

נ ג ד

המשיבים
והמערערת שכנגד
(המשיבה 4) :
1. עזבון אשר כהן ז"ל
2. רוני ריטבלט
3. חשמל הצפון ר.ב.נ בע"מ
4. אלקטרו חבש בע"מ
5. אריה פישר
6. שי אופיר
7. קבוצת לב אופיר בע"מ

ערעור וערעור שכנגד על פסק דינו של בית המשפט
המחוזי חיפה בתיק א 002534-06-09 שניתן ביום
30.4.2016 על ידי כבוד השופט י' כהן

בשם המערערת
והמשיבה שכנגד : עו"ד יוסי אשכנזי, עו"ד אודליה עפר
ועו"ד ארז ניצן

בשם המשיב 1 : עו"ד גיל עשת

בשם המשיבים 2-4
ובשם המערערת שכנגד : עו"ד שלומי אביטן

בשם המשיב 5 : עו"ד גיל וויאקובסקי ועו"ד ערן קיכלמאכר

בשם המשיב 6 : עו"ד גד לנדאו

בשם היועץ המשפטי לממשלה : עו"ד אסנת דפנה

פסק-דין

השופט י' עמית:

ערעור וערעור שכנגד על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בחיפה מיום
30.4.2016 (כב' השופט י' כהן) בת.א. 002534-06-09.

1. עניינו של התיק שלפנינו בתביעה לפיצויים שהגישה המערערת והמשיבה שכנגד
(להלן: המערערת או חברת החשמל), בעקבות הליך פלילי בו הורשעו המשיב 1 (שעזבונו
נכנס בנעליו) והמשיב 2 בלקיחת ובמתן שוחד. בית המשפט המחוזי דחה את תביעת
המערערת על הסף מחמת התיישנות, ומכאן הערעור.

הערעור שכנגד נסב על כך שבית המשפט דחה את התביעה נגד המשיבה 4 (המערערת שכנגד) רק מחמת התיישנות ולא מטעם של היעדר יריבות.

אקדים ואומר, כי לערעור שכנגד לא היה מקום מלכתחילה, באשר אין בעל דין רשאי להגיש ערעור על הנמקת פסק הדין, מקום בו התוצאה האופרטיבית היא לזכותו.

העובדות הצריכות לעניין

2. המשיב 2 בערעור (להלן: ריטבלט) ואדם נוסף בשם נעים טוקאן (להלן: טוקאן) הקימו חברה בשם חשמל הצפון ר.ב.ג. בע"מ (להלן: חשמל הצפון), היא המשיבה 3 בערעור. במשך השנים סיפקה חברה זו ציוד רב לחברת החשמל בהיקף של למעלה ממאה מיליון ₪.

המשיב 1 (להלן: כהן) שימש החל משנת 1993 כמנהל אגף האספקה והאחסנה בחברת החשמל וכיו"ר ועדת המכרזים של האגף. אגף האספקה והאחסנה אחראי על רכש הציוד הדרוש לחברת החשמל, לרבות ניהול מלאי הציוד וחידושו, הכנת תכניות רכש, ניהול מכרזים והתקשרויות חוזיות עם הספקים. לפני תפקידו זה שימש כהן במספר תפקידים בכירים בחברת החשמל, לרבות מנהל מחוז צפון ויו"ר ועד העובדים במחוז הצפון.

בעקבות תלונה שהגישה המערערת למשטרת ישראל, נפתחה חקירה שהניבה כתב אישום שהוגש בתאריך 23.2.2005 כנגד כהן, ריטבלט וטוקאן, ועוד שני נאשמים שאינם קשורים לתובענה זו (ת.פ. (מחוזי חי') 4039/05, בפני השופט י' אלדון). במסגרת התיק הפלילי, נכרת הסכם עד מדינה עם טוקאן, שהודה במתן שוחד לכהן, על מנת שהאחרון יקדם את ענייניהן של חשמל הצפון ושל חברת אלקטרו חבש בע"מ, שבשליטת ריטבלט (להלן: אלקטרו חבש). כהן הורשע לאחר שמיעת ראיות בלקיחת שוחד מחשמל הצפון בסכום של 1.3 מיליון ₪; בלקיחת שוחד מריטבלט ומטוקאן; ובמתן הצהרות כוזבות לפי פקודת מס הכנסה. ריטבלט הורשע במתן שוחד לכהן במספר מקרים, ובמתן הצהרות כוזבות לפי פקודת מס הכנסה (הכרעת דין מיום 2.7.2008).

במהלך שמיעת הראיות בתיק הפלילי, הועלו שמותיהם של המשיבים 5-6 (להלן ובהתאמה: פישור ואופיר), כמי שהיו מעורבים במתן שוחד לכהן ובהכרעת הדין אף נאמרו דברים חותכים לגביהם.

על הנאשמים נגזרו העונשים כלהלן: טוקאן – שישה חודשי מאסר שאותם ריצה בעבודות שירות, וקנס בסך 200,000 ₪; כהן – שש שנות מאסר ותשלום קנס בסך 2 מיליון ₪; ריטבלט – 4 שנות מאסר ותשלום קנס בסך מיליון ₪. כמו כן הורה בית המשפט על חילוט דירות שנרכשו על ידי כהן ועל חילוט סכום של 3 מיליון ₪ מרכושו של ריטבלט.

ערעורים שהגישו כהן וריטבלט לבית משפט זה על הרשעתם ועל העונשים שנגזרו עליהם נדחו, למעט הפחתת החילוט על רכושו של כהן לסכום של 830,000 ₪ (ע"פ 7593/08 ו-ע"פ 7666/08 מיום 1.9.2009). יוער כי כהן ז"ל נפטר במהלך תקופת מאסרו.

התביעה ופסק דינו של בית המשפט המחוזי

3. ביום 3.6.2009, הגישה המערערת את התביעה הכספית נושא הערעור שלפנינו. התביעה הוגשה במקורה גם נגד טוקאן, אך בהמשך נכרת הסכם בינו לבין המערערת, וטוקאן התחייב לשתף עמה פעולה ולמסור את כל הפרטים הידועים לו על אודות המעשים שנעשו על ידי המשיבים.

בכתב התביעה נטען כי במעמדו של כהן כמנהל אגף האספקה והאחסנה וכיו"ר ועדת המכרזים, הוא היה מעורב בהליכי ההתקשרות והרכש עם הספקים השונים, ובכוחו זה קידם את עניינם של המשיבים. בכתב התביעה פירטה חברת החשמל שורה של פרשות, שבבסיסן קשרי שוחד בין כהן לבין המשיבים ונטען כי כהן התערב לטובת המשיבים על מנת להבטיח את זכייתם במכרזים שונים להספקת ציוד לחברת החשמל במחירים מופקעים.

4. מבין הפרשות השונות, אעמוד על פרשת ההמחאה על סך 330,000 דולר. כרקע לדברים, נספר כי במסגרת אחד המכרזים (להלן: מכרז המהדקים) נתברר למערערת כי חשמל הצפון סיפקה מהדקים מתוצרת שונה מזו לה התחייבה על פי המכרז, וכדי להסתיר זאת, הדביקה עליהם מדבקות הנושאות את שם היצרן על פי ההזמנה. בשל כך, החליטה המערערת להשעות באופן סופי את חשמל הצפון מרשימת הספקים ואף הגישה כנגדה תלונה למשטרה. חשמל הצפון הגישה עתירה מינהלית נגד חברת החשמל, ובמהלך בירור

העתירה, נחשפה מערכת היחסים כהן-טוקאן-ריטבלט. אביא את תיאור פרשת ההמחאה בלשונו של בית משפט קמא:

"בסוף שנת 1994 התקיים מכרז להתקשרות שנתית להספקת כבלים למתח נמוך לתובעת. בעיצומם של הליכי המכרז פנה פישר לטוקאן וביקש לקבל מידע אודות ההצעות שהוגשו. בעקבות זאת העביר כהן לטוקאן מסמך פנימי חסוי של התובעת, בו פורטו ההצעות השונות שהוגשו, וכתוצאה מכך זכתה חברת פיכה פלסט [שבבעלות פישר – י"ע] פעם נוספת בנתח עיקרי מהמכרז.

לאחר זכייתה של חברת פיכה פלסט במכרז, ביקש כהן להעביר השוחד, בסך 600,00 דולר [צ"ל 600,000 – י"ע], לחשבון בנק בקנדה, חשבון שהתנהל על שם אחותו של טוקאן, נאילה שמה. נאילה הסכימה לכך שהכסף יופקד בחשבונה, אך ביקשה שהסכום יופקד בשני חלקים. במחצית שנת 1996 ביקשה נאילה מטוקאן שידאג להעביר את הכסף מחשבונה, כיוון שהדבר גרם לה להטרדה מצד גורמי הפיקוח בקנדה. לאור זאת, טוקאן נסע לקנדה, ובתאריך 24.7.1996 משך המחאה מחשבונה של נאילה לפקודת כהן, על סך 330,000 דולר. בהתאם להוראות כהן, סך 30,000 דולר הועבר לנאילה, לכיסוי הוצאותיה וסך 70,000 דולר הועבר לטוקאן עבור טרחתו. גם את סכום הכסף שנותר בחשבון, בסך 170,000 דולר טוקאן משך במזומן, והעבירו לכהן.

בתאריך 3.9.2001 נחקר כהן בחקירה נגדית, במסגרת עתירה מינהלית שחברת חשמל הצפון הגישה נגד התובעת. במהלך החקירה הוצגה לכהן ההמחאה על סך 330,000 דולר, אך כהן הכחיש כל קשר אליה. ואולם, לצד הכחשת כל קשר להמחאה, כהן הורה לבנו, יובל, למשוך את יתרת הסכום שהיה מופקד בחשבון בנק באוסטריה. יובל אכן משך את סכום הכסף מחשבון הבנק באוסטריה בתאריך 21.11.2001, והעבירם לחשבון לא ידוע אחר" (פס' 16 לפסק הדין, ההדגשה הוספה – י"ע).

השיק שהוצג במהלך החקירה הנגדית של כהן במסגרת העתירה המינהלית, "התניע" את חקירת המשטרה בעקבות תלונה שהגישה חברת החשמל, חקירה שהביאה בסופו של יום להגשת כתב האישום ולהרשעתם של כהן וריטבלט.

5. המערערת טענה בכתב התביעה כי המשיבים ביצעו כלפיה עוולות של תרמית וגזל, התרשלו כלפיה והפרו חובות זהירות שהיו חייבים כלפיה. כלפי כהן נטען, כי לנוכח תפקידו הבכיר בחברת החשמל, הוא הפר חובות אמון וחובות חקוקות. לחלופין, נטען כי המשיבים התעשרו שלא על פי זכות שבדין.

המערערת טענה לנזקים בסכומים של כ-300 מיליון ₪ (השבת הסכומים ששולמו עבור מוצרים שסופקו על ידי המשיבים), ולחלופין, לנזק של מאות או עשרות מיליוני שקלים כמפורט בחלופות השונות בכתב התביעה. לצרכי אגרה, העמידה המערערת את תביעתה על סכום של 20,000,000 ₪ בלבד.

6. המשיבים העלו בכתב הגנתם טענה מקדמית ולפיה דין התביעה להידחות מחמת התיישנות.

כהן טען כי התביעה מתייחסת למוצרים שהמערערת רכשה מחשמל הצפון בשנים 1997 עד 1999. לכן, ולאור הוראת ההתיישנות הקבועה בסעיף 89(2) לפקודת הנזיקין [נוסח חדש] (להלן: פקודת הנזיקין או הפקודה), התביעה התיישנה בחלוף למעלה מ-10 שנים ממועד אירוע הנזק. לחלופין, המועד המאוחר ביותר הוא 20.6.2001, שאז הודיעה המערערת לחשמל הצפון על ההחלטה להשעותה זמנית. בהתייחס לטענת המערערת כי היא זכאית לכל הפחות לטרוף מכהן את תשלומי השוחד ששולמו לו, הרי שאלה נעשו לפי הנטען בכתב התביעה במהלך השנים 1992, 1996 ו-1998, וגם על רכיב זה של התביעה חלה אפוא התיישנות.

המשיבים האחרים הצטרפו אף הם לטענת ההתיישנות. ריטבלט טען כי הוא לא הורשע בהכרעת הדין בהטיית מכרזים. פישר, שלא היה נאשם בהליך הפלילי, טען כי התביעה מתייחסת למעשים שנעשו בשנים 1992-1994, למעלה מ-15 שנים לפני הגשת התביעה. אופיר הצביע על כך שכבר בסוף שנות התשעים, במהלך קורס בו השתתף עו"ד קליר (אשר שימש כיועץ המשפטי של אגף האספקה והאחסנה בחברת החשמל), סיפר לו אחד המשתתפים, אברבך שמו, "כי נעים טוקאן משחד את אשר כהן".

7. טענת ההתיישנות נתקבלה על ידי בית המשפט ואביא את הדברים בלשונו:

"[...] טענה זו מתעלמת מכך ש'האירוע המכונן', שבעטיו נפתחה תיבת הפנדורה, שחשפה לאוויר העולם את קשריו הפליליים של כהן עם הנתבעים, וסכומי השוחד ששולמו לו, הייתה ההמחאה שהוצגה לכהן במהלך חקירתו הנגדית בבית המשפט. אירוע זה אירע בתאריך 3.9.2001. אמנם, כהן הכחיש קשר להמחאה, אך התובעת, כחובתה, הגישה על כך תלונה שהניבה בסופו של דבר כתב אישום.

אמת, נכון הדבר, שבאותו מועד התובעת לא ידעה את כל העובדות שהיא יודעת היום, אך כבר בתאריך 3.9.2001 היה בידי התובעת ראיה ממשית ביותר, המעלה את החשד שכהן נוטל שוחד מטוקאן" (פס' 32 לפסק הדין).

לצד ה"אירוע המכונן" של הצגת ההמחאה, ציין בית המשפט את העובדות הבאות, שבהצטברותן, מחזקות את המסקנה כי לחברת החשמל היה מידע קודם, אם כי ממשי פחות:

(-) המידע שהובא לידיעתו של עו"ד קליר. בהקשר זה ציין בית המשפט כי להשקפתו "כאשר מידע כה חמור מגיע לידיעתו של עובד בכיר [...] היה עליו למסור אותו לממונה עליו, דהיינו היועץ המשפטי של התובעת".

(-) כאמור, לחברת החשמל נתברר כי חשמל הצפון ביצעה מעשה תרמית במכרז המהדקים. בשל פרשה זו הורה דירקטוריון החברה על עריכת ביקורת בחשבונותיה של חשמל הצפון, ואף נשקלה פניה למשטרת ישראל. בדו"ח שהוגש על ידי ועדת הביקורת נכתב כי "בעקבות גילוי אי התאמות בין פריט שהוזמן לבין פריט שהתקבל מהספק 'חשמל הצפון', נבדקת אפשרות להעביר את הנושא לטיפול משטרת ישראל".

(-) תצהיר מיום 30.8.2001 של מר אליהו סברדלוב, אשר שימש בזמנים הרלבנטיים כמבקר הפנים של המערערת, והוגש בתמיכה לתגובת המערערת לעתירה המינהלית שהוגשה על ידי חשמל הצפון. מר סברדלוב הצהיר, בין היתר, כלהלן:

"מזה שנים מספר הגיעו לידי מנכ"ל חברת החשמל דאז (מר ר. פלד) תלונות אנונימיות, הנוגעות, בין היתר, לאופי פעולתם של המבקשים אל מול אגף אספקה ואחסנה בחברת החשמל. טיבן של התלונות היה חמור.

הביקורת הפנימית של חברת החשמל ביצעה מספר ביקורות בנוגע לפעילות אגף אספקה ואחסנה בחברת החשמל, שבחלקן היו פועל יוצא של התלונות האמורות (אשר הועברו על ידי מנכ"ל חברת החשמל אל הביקורת הפנימית). בביקורת אלה עלו, בין השאר, ממצאים חמורים, לעניין הפעילות של אגף אספקה ואחסנה ואגפים נוספים בחברת החשמל אל מול המבקשים.

כמו כן, במהלך השנים, חברת החשמל העבירה לעיון משטרת ישראל מידע הנוגע לפעילות המבקשים אל מול אגף אספקה ואחסנה בחברת החשמל. משטרת ישראל

הודיעה לחברת החשמל, כי אין בדעתה לנהל חקירה בנוגע למבקשים, כל עוד לא יוצגו בפניה, על ידי חברת החשמל, ראיות של ממש, בדבר קיומם של מעשים פליליים" (הדגשה הוספה – י"ע).

8. על רקע כל אלה, קבע בית המשפט כי הצהרותיו של מר סברדלוב שומטות הקרקע תחת טענת המערערת, כי רק בעקבות הכרעת הדין נתגלו לה העובדות הדרושות לתביעה. אך גם בהתעלם מהמידע שהגיע לעו"ד קליר והחשדות למעשים פליליים שהיו ידועים לחברת החשמל, הרי שבתאריך 3.9.2001, במהלך החקירה הנגדית של כהן, נחשפה לאור היום העובדה שכהן קיבל שוחד מטוקאן. משכך, יש לראות בתאריך זה את המועד בו החלה תקופת ההתיישנות, באשר לצורך סעיף 7 לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 (להלן: חוק ההתיישנות), המבחן הוא מתי נודע לתובע שנעשה כלפיו מעשה תרמית.

בהמשך, בחן בית המשפט את הנושא באספקלריה של סעיף 8 לחוק ההתיישנות, והגיע למסקנה כי המידע שהגיע לעו"ד קליר, חייב את חברת החשמל לבחון את המידע. מכל מקום, גם בהנחה שעו"ד קליר סבר שמדובר ברכילות בלבד, הרי שבתאריך 3.9.2001 כבר אין מדובר בידיעה בכוח אלא בידיעה בפועל. הנזקים הנטענים נגרמו למערערת במהלך השנים 1992 עד 1998 כך שהיה עליה לתבוע את נזקיה בתוך שבע שנים מיום שגילתה שקיימת אפשרות שנגרם לה נזק עקב קשרי השוחד, כלומר עד לתאריך 2.9.2008. מכאן, שאין צורך לבחון את תחולת הרף העליון שנקבע בסעיף 89(2) לפקודת הנזיקין, ומכל מקום, גם הרף העליון הקבוע בסעיף 89(2) חוסם את תביעתה, ולמצער את רובה, שכן התביעה הוגשה לאחר חלוף 10 שנים מיום אירוע הנזק.

עוד נקבע כי ידיעתה של המערערת על כך ששילמה מחירים מופקעים עבור פריטים שסופקו לה אינה יכולה להישען על הכרעת הדין הפלילית, מאחר שהמערערת יכולה הייתה בכל עת, ולא קשר להליכים הפליליים, להשוות בין המחירים שהמשיבים גבו למוצרים זהים או שווי ערך, המסופקים על ידי ספקים אחרים. כך, קבוצת לב אופיר (המשיבה 7) נחשדה כבר במהלך שנות השמונים בזיוף מחירונים וגביית סכומים מופקעים מהמערערת. כיוון שקבוצת לב אופיר ואופיר עצמו לא היו צדדים להליך הפלילי, הרי שאין לראות בהכרעת הדין כמועד ממנו מתחילה תקופת ההתיישנות כלפיהם. ובכלל, הפרשה של גביית מחירים מופקעים אינה קשורה לפרשת השוחד.

9. אחת הפרשות שנכללה בכתב התביעה, מתייחסת למוצרים יחודיים מתוצרת חברת רייקם, שסופקו לחברת החשמל על ידי חשמל הצפון, כמפיצה בלעדית של מוצרים אלה. בהקשר זה הפנה בית המשפט למכתב הפרישה שכתב מנכ"ל המערערת דאז, מר רפי פלד,

בחודש אפריל שנת 2000. במכתב נאמר כי רייקס, שפועלת באמצעות "חשמל הצפון" כספק יחיד, הצליחה להשיג מחירים גבוהים מאוד תוך ניצול היותה ספק יחיד. עניין המחירים המופרזים שהמערערת שילמה נזכר אף בתצהירו של עו"ד קליר מתאריך 2.9.2001, שניתן בתמיכה לתשובת המערערת לעתירה המינהלית שהגישה חברת חשמל הצפון.

ולבסוף, נקבע כי גם העילה של עשיית עושר התיישנה כאשר מירון ההתיישנות החל כאמור ביום גילוי ההמחאה (3.9.2011) ולא ביום מתן הכרעת הדין.

10. לאור האמור לעיל, דחה בית המשפט קמא את תביעת המערערת על הסף מחמת התיישנות.

על כך נסב הערעור שלפנינו.

תמצית טענות הצדדים

11. לטענת המערערת, רק במועד הכרעת הדין בשנת 2008 וקבלת חומרי החקירה בסמוך להכרעת הדין, או לכל המוקדם לגבי משיבים 1-4 רק עם הגשת כתב האישום נגדם בשנת 2005, החל מירון ההתיישנות.

נטען כי רק בעקבות ההליך הפלילי הייתה למערערת ידיעה על פרשות השוחד והתרמית, פרטיהן, המעורבים בהן, סכומי השוחד ומועדי התשלום והנזקים שנגרמו לה. בכתב התביעה המתוקן נכרכו יחד עילות תביעה שונות נגד שלוש קבוצות משחדים ובגין פרשות שונות של שוחד, שעל חלקן נודע למערערת רק בעקבות חתימת ההסכם עם טוקאן, שאז נמסרו לה ראיות חדשות. עוד נטען כי ההמחאה שהוצגה במהלך הדיון המשפטי ב-3.9.2011 אף לא הייתה "קצה חוט" מבחינת המערערת, ורק בעקבות ההליך הפלילי נתברר כי מקורה בכספי שוחד מפישר בקשר לעסקאות של חברת "פיכה פלסט". זו הסיבה בגינה רק פישר, ולא אף אחד מהמשיבים האחרים, טען כי מירון ההתיישנות החל עם הצגת ההמחאה.

ביחס לתצהירו של סברדלוב נטען כי אותם "ממצאים חמורים" שתוארו בתצהירו כלל אינם נוגעים לחשדות לקשרי שוחד בין כהן לחשמל הצפון ומנהליה, אלא למחדלים במישור היחסים ספק-לקוח, כפי שעולה מדו"ח הביקורת. גם אם לחברת החשמל הייתה ידיעה על הפרשי המחירים, הרי שזו אינה מבססת ידיעה על מעשי שוחד ותרמית.

אשר למידע שנמסר לעו"ד קליר, הרי שהלה ראה את הדברים כחסרי היגיון והתייחס אליהם כאל קוריוז רכילותי; מה עוד שמר אברבך היה מעסיקו לשעבר של טוקאן ומתחרה של חברת הצפון.

12. עזבון כהן טען כי למעשה מדובר בתובענה כספית שבה טוענת חברת החשמל לנזקים שנגרמו לה בגין מחירים מופקעים שבהם רכשה את מוצריה. המסכת העובדתית התחילה כ-19 שנים לפני הגשת התובענה ולכל המאוחר הסתיימה במועד השעיית חשמל הצפון מרשימת הספקים של המערערת בשנת 2001. לטענת עזבון כהן, ניתן להצביע על הצטברות של מספר "תחנות" לתחילת מירוץ ההתיישנות: מועד השעיית חשמל הצפון מרשימת הספקים; ההמחאה שהוצגה בהליך העתירה המינהלית; תצהירים ומסמכים של בעלי תפקידים במערערת - התצהיר של עו"ד קליר, דו"ח ועדת הביקורת, תצהיר מבקר הפנים סברדלוב, ומכתבו של רפי פלד, מנכ"ל המערערת דאז. מכאן, שלחברת החשמל הייתה ידיעה ממשית, הרבה מעבר ל"קצה חוט" כנדרש בפסיקה, על קיומם של יחסי שוחד בין כהן ז"ל לבין חלק מהמשיבים.

13. חשמל הצפון הצטרפה לטענות פישר והדגישה כי הדברים היו ידועים לחברת החשמל לכל המאוחר בשנת 2001, ובכלל זה: הטענה בדבר שוחד, הצורך בהחלפת מחסנאים בשל חשש להתנהגות פסולה מצידם, ניצול המעמד המונופוליסטי של חשמל הצפון, הגידול המטאורי בהזמנות מחברה זו, והביקורת על כך מצד המנכ"ל ואגף הביקורת - אך דבר לא נעשה בקשר לכך.

14. פישר טען כי לא היה צד להליך הפלילי ולא היה בהליך זה כדי לגלות משהו חדש ביחס לעילות התביעה נגדו. כיוון שלא היה צד להליך הפלילי, הרי שלא היה בכוחו להזים טענות ששמו נקשר בהן על לא עוול בכפו, כביכול הוא המקור לכספים נושא ההמחאה.

עוד נטען כי יש לדחות את התביעה נגד פישר מחמת שיהוי. המדובר בטענות לכספי שוחד שכביכול נתן לכהן בקשר למכרז משנת 1994, לפני כמעט רבע מאה, והזמן הרב שחלף אינו מאפשר לפישר לנהל הגנתו כראוי. מה עוד, שחברת "פיכה פלסט" שהייתה בבעלותו, נמכרה בשנת 1999 כשלד בורסאי, כך שאין לו כל גישה למסמכים הקשורים לפיכה פלסט או למכרזים שזכתה בהם לפני כרבע מאה.

15. בדומה לפישר, גם אופיר טען כי לא היה נאשם בהליך הפלילי וממילא לא נקבעה בהכרעת הדין כל קביעה עובדתית נגדו. טענותיה של חברת החשמל מתבססות על דבריו של טוקאן ותו לא, ובהכרעת הדין אף נכתב כי לא הוגשו כתבי אישום נגד אופיר, פישר וניסים אושדאי, דמויות שלטענת טוקאן היו מעורבות בפרשות, וזאת בהיעדר ביסוס ראייתי שיאמת את דבריו.

16. עמדת היועץ המשפטי לממשלה: ביוזמת המערערת, הודיע היועץ המשפטי לממשלה (להלן: היועמ"ש) על התייצבותו בהליך. לעמדתו של היועמ"ש, הערעור שלפנינו מעלה שאלה רוחבית: האם במסגרת יישום סעיף 7 לחוק ההתיישנות, יש ליתן משקל ממשי "לקיומה של החקירה הפלילית, ובתוך כך, להעדר היכולת המובנה של המתלונן, נפגע העבירה, לאמת חשדותיו באופן עצמאי, ולהגיע לידיעת כלל יסודות התביעה, נוכח מניעות המאפיינת נסיבות אלה".

עמדת היועמ"ש היא כי לצורך סעיף 7 לחוק ההתיישנות, רצוי ונכון כי בית המשפט יתן משקל מכריע לקיומה של חקירה פלילית לצורך קביעת המועד שממנו תמנה תקופת ההתיישנות. במקרה המצוי נפגע העבירה אינו יכול לאמת חשדותיו באופן עצמאי, ועל בית המשפט לקחת בחשבון את שני השיקולים הבאים: לנפגע העבירה אין סמכויות חקירה והוא מנוע מלקיים בדיקה עצמאית במהלך החקירה מחשש לפגיעה בחקירה ואף לשיבוש הליכי משפט. לכן, יש ליתן עדיפות לחקירה הפלילית גם במחיר הסגה לאחר של הליך בירור אחר.

בסקירתו עמד היועמ"ש על כך שלא די במועד לידת עילת התביעה ויש לבחון את קיומו של כוח תביעה בידי התובע. ככלל, כאשר מדובר בעילת תרמית או אונאה, ראוי להכיר בקיומה של חקירה פלילית כגורם המשעה או דוחה את מרוץ ההתיישנות. אכן, ניתן להעלות על הדעת מקרים שבהם אין צורך בסיוע חיצוני של גורמי חקירה כדי לעמוד על מסכת התרמית במלואה. לא כך המצב כשמדובר בפרשות סבוכות, שאז ידיעה ממשית כנדרש בסעיף 7 לחוק ההתיישנות תוכל לקום לאחר הגשת כתב האישום או עם סיום הליכי החקירה. לדעת היועמ"ש, האינטרס הציבורי מצדיק השהיית תביעה אזרחית של נפגע עבירה והשעיית מירוץ ההתיישנות כל עוד מתנהלת חקירה פלילית. יישומו של סעיף 7 בדרך זו משרתת את התכלית של מימוש זכויותיו האזרחיות של הנפגע כלפי המעוול.

דיון והכרעה

17. אקדים ואומר כי דין הערעור להתקבל, כך שהתיק יוחזר לבית המשפט המחוזי על מנת לדון בו לגופו.

18. בפתח הדברים נסלק מדרכנו טענה פרוצדוראלית בנוגע למועד בו נדרש התובע להשיב לטענת ההתיישנות. ככלל, משעה שהעלה הנתבע טענת התיישנות בכתב הגנתו, התובע נדרש להשיב לטענת ההתיישנות בכתב התשובה, ואם לא יעשה כן, לא יהיה לו פתחון פה לטעון לדחייה או להשעיה של מירוץ ההתיישנות (ע"א 2167/94 בנק למסחר בע"מ נ' שטרן, פ"ד נ(5) 216, 220 (1997); ע"א 7261/97 שרבני נ' חברת האחים שבירו בע"מ, פ"ד נד(4) 464 (2000); ע"א 4275/10 יעקב מולהי נ' מדינת ישראל-משרד הבריאות (22.2.2012); רע"א 1345/13 טעאידה נ' אטיל, פסקה ח (5.3.2013); יששכר רוזן צבי ההליך האזרחי 470 ה"ש 382 (2015); טל חבקין התיישנות 62 טכסט לה"ש 22-21 (2014)). במקרה דנן, המערערת לא השיבה לטענת ההתיישנות בכתב התשובה, ומכאן יכולה להישמע הטענה כי היא מנועה מלטעון לדחיית מירוץ התיישנות. אלא שכלל זה אינו חל מקום בו מוגשת בקשה לסילוק על הסף מחמת התיישנות והוגשה תשובה לבקשה (ע"א 3114/12 ששון נ' משרד הרווחה, פסקה 12 (13.4.2014); רע"א 7960/14 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עידית גולד, פסקה 8 (15.12.2014)). כך נעשה על ידי המערערת במקרה דנן, כך שאנו יכולים לסלק טענה זו מעל דרכנו.

19. אפתח ואזכיר את נקודת המוצא: ענייננו בסילוק תביעה על הסף מחמת התיישנות. כידוע "מחיקה על הסף של תביעה היא אמצעי קיצוני הננקט רק מקום שאין אפשרות, ולו קלושה, כי התובע יזכה בסעד המבוקש, ומושכלות ראשונים הם כי אין להכריע בגורל תביעה בעודה באיבה אלא אם ברור על פניו כי אין לה כל סיכוי להתקבל" (רע"א 751/05 החברה הלאומית לאספקת פחם בע"מ נ' "צים" חברת השיט הישראלית בע"מ, פסקה 8 (1.9.2005); רע"א 359/06 מועין נ' פרג', פסקה 3 (26.4.2006)).

ודוק: מקום בו ההכרעה בטענת סף של התיישנות עשויה להביא לסיום ההתדיינות בתביעה, ובכך לחסוך מהצדדים ומבית המשפט משאבים ניכרים, טוב יעשה בית המשפט אם ידון בשאלת ההתיישנות כטענה מקדמית (ע"א 2919/07 הועדה לאנרגיה אטומית נ' גיא-ליפל, פ"ד סד(2) 82, 110 (2010) (להלן: עניין גיא-ליפל)). אף רשאי בית המשפט לקיים מעין "משפט זוטא" קצר על מנת ללבן עובדה כזו או אחרת, על מנת להכריע בשאלת ההתיישנות. לא כך, כאשר ההכרעה בשאלת ההתיישנות כרוכה בבירור עובדתי מורכב, שאז ראוי להכריע בסוגיית ההתיישנות יחד עם ההכרעה בתובענה גופה (השוו רע"א 4329/14 עמידר החברה הלאומית לשיכון בישראל בע"מ נ' ברעד (27.1.2015)). לדידי, זה המקרה שלפנינו.

20. אקדים ואומר כי הצירוף של שני הכללים הבאים הביא אותי למסקנה כי דין הערעור להתקבל: האחד – הידיעה הנדרשת בסעיף 7 לחוק ההתיישנות היא ידיעה בפועל (סובייקטיבית). השני – סעיף 7 לחוק ההתיישנות דוחה את סעיף 8 לחוק ההתיישנות, אשר מסתפק גם בידיעה בכוח (אובייקטיבית). אפרט להלן את הדברים, אך תחילה, אעמיד נגד עיננו את הוראות הדין הרלוונטיות.

סעיף 7 לחוק ההתיישנות בנוסחו בעת הגשת התביעה קבע כלהלן:

תרמית ואונאה

7. הייתה עילת התובענה תרמית או אונאה מצד הנתבע, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעה לתובע התרמית או אונאה.

סעיף 8 לחוק ההתיישנות:

התיישנות שלא מדעת

8. נעלמו מן התובע העובדות המהוות את עילת התובענה, מסיבות שלא היו תלויות בו ושאינן בזהירות סבירה לא יכול היה למנוע אותן, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעו לתובע עובדות אלה.

וסעיף 89 לפקודת הנזיקין:

תחילת התיישנות

89. לענין תקופת התיישנות בתובענות על עוולות - "היום שנולדה עילת התובענה" הוא אחד מאלה:
(1) מקום שעילת התובענה היא מעשה או מחדל – היום שבו אירע אותו מעשה או מחדל; היה המעשה או המחדל נמשך והולך – היום שבו חדל;
(2) מקום שעילת התובענה היא נזק שנגרם על ידי מעשה או מחדל – היום שבו אירע אותו נזק; לא נתגלה הנזק ביום שאירע – היום שבו נתגלה הנזק, אלא שבמקרה אחרון זה תתישן התובענה אם לא הוגשה תוך עשר שנים מיום אירוע הנזק.

21. בעניין גיא-ליפל עמדתי על כך שסעיף 89(2) לפקודת הנזיקין מתייחס לעוולות שיש בהן רכיב של נזק. כאשר בעוולת הרשלנות עסקינן, הרי שסעיף 8 לחוק ההתיישנות מתייחס לרכיב ההתרשלות ולרכיב של קשר סיבתי. לעניין הקשר הסיבתי, די ב"קצה

חוט", ב"חשד". אלא שענייננו מתמקד בסעיף 7 לחוק ההתיישנות, עליו נאמר בפסיקה כלהלן:

"[...] חרף סמיכותם של הסעיפים 7 ו-8 וחרף הדימיון בטכניקה החקיקתית שננקטה בניסוחם, שונים שני הסעיפים זה מזה תכלית שוני. [...] כריכת המועד לתחילת ההתיישנות 'ביום שבו נודעה לתובע התרמית או האונאה' מעידה על אופי ידיעה הנדרשת. תקופת ההתיישנות תתחיל רק ביום שבו נודעה לתובע התרמית. באמירה 'נודעה לתובע', בהקשרו של הסעיף הנדון, לא יכול היה המחוקק להתכוון אלא לידיעה שהיווצרותה בפועל מהווה עובדה ממשית; משמע, שבעצם זמיונותה של הידיעה על התרמית, ידיעה שהתובע התרשל בהשגתה, לא סגי. [...] בסעיף 7 אין זכר לאיזה מן התנאים הנוספים שבהם מותנית תחולתו של סעיף 8, והשוני הגלוי לעין בין נוסחיהם של שני הסעיפים אי-אפשר לו שיהא חסר משמעות [...] אם האמירה 'נודעה לתובע התרמית' תהא עשויה להתפרש גם ככוללת ידיעה זמינה, שבנקיטת אמצעים סבירים היה בידי התובע להשיגה אך הוא התרשל בהשגתה, מה בצע לנו בסעיף 7, מכול וכול? [...] בא סעיף 7 להשמיע, כי תנאי התיישנותה של תובענה שעילתה תרמית או אונאה שונים מתנאי התיישנותה של כל תובענה אחרת. הסדרו של סעיף 7 שונה, עקרונית, מהסדרו של סעיף 8; ומקום שסעיף 7 חל – סעיף 8 איננו יכול לחול.

[...]

וכי מוטל עלינו, מטעמי "הגינות" כביכול, לדאוג את דאגתו של רמאי שדבר תרמיתו לא נחשף אלא בעבור שנים הרבה? וכלום עניינו של הציבור איננו תומך דווקא בהוקעת הרמאי על מעלליו, ולוא גם כעבור זמן?

[...]

אוכל להניח, בלא לפסוק בדבר, שדינה של עצימת עיניים, לצורך פירוש של סעיף 7, כדין ידיעה ממשית, וצידוק לכך עשוי להימצא בעקרון ההשתק, שהוא אחד מאבותיו הרעיוניים של מוסד ההתיישנות. אך יש לזכור, ש'עצימת עיניים' איננה מוסקת ממחדל רשלני להבחין במצב עובדתי, לא-כל-שכן שאיננה מוסקת ממחדל לנקוט אמצעים שמטרתם לברר מהו המצב העובדתי" (ע"א 675/87 מידל איסט אינווסטורס נ' בנק יפת בע"מ, פ"ד מג(4) 861, 870-871 (1989) (להלן: עניין איווסטורס) (הדגשה הוספה – י"ע)).

ובפרשה נוספת:

"כידועה 'ממשית' ראויה, לטעמי, להיחשב רק ידיעה הניתנת להוכחה בראיות בבית-המשפט, שכן כל פרשנות אחרת תחתור תחת תכליתו של סעיף 7, שנועד לחסן מפני התיישנות את תביעתו של קורבן התרמית כל עוד לא

נקנתה לו ידיעה על אודות התרמית שבכוחו להוכיחה בערכאות. הצידוק הרעיוני להקלה זו נעוץ בכך שאת גריעת יכולתו של המרומה להוכיח את התרמית יש לזקוף, בין היתר, לחובת מאמציו של הרמאי לטשטש את עקבות תרמיתו" (ע"א 9800/01 שאוליאן נ' אפרמיאן, פ"ד נח(4) 389, 399 (2001) (הדגשה הוספה – י"ע)).

22. באספקלריה של סעיף 7 לחוק ההתיישנות כפי שנתפרש בפסיקה דלעיל, הרי שאין לייחס לחברת החשמל ידיעה בפועל אודות התרמית, בוודאי שלא ברמה הניתנת להוכחה בבית המשפט. להבדיל מהרף של "חשד" או "קצה חוט" לצורך סעיף 8 לחוק ההתיישנות, הרי שלא סגי בחשד מצד התובע כדי לעמוד ברף של ידיעה בפועל לצורך סעיף 7. לטענת המערערת, הידיעה בפועל ברף הנדרש התגבשה אצלה רק עם מתן הכרעת הדין בשנת 2008. בטענה זו יש ממש במיוחד לגבי פישר ואופיר וקבוצת אופיר, אך גם אם נסיג את קו הזינוק של מירון ההתיישנות אל מועד הגשת כתב האישום בשנת 2005, הרי שהתביעה שהוגשה בשנת 2009 לא התיישנה.

אין זה עניין של מה בכך להאשים עובד כה בכיר בשחיתות ובקבלת שוחד. חברת החשמל פעלה כבר בשנת 1998 והגישה תלונה במשטרה כנגד כהן, ובדיעבד, התברר כי המשטרה אף ביצעה האזנות סתר לכהן (מה שלא היה ידוע לחברת החשמל בזמן אמת) ולמרות זאת העלתה חרס. אם המשטרה לא הצליחה לאסוף ראיות כנגד כהן, קשה להלין על חברת החשמל שנותרה בשלב זה עם חשדות בלתי מבוססים. אין זה עניין של מה בכך להשעות ספק מרשימת הספקים המוסמכים. כאשר חברת החשמל אכן פעלה בדרך זו – לאחר שחשמל הצפון סיפקה לה מוצרים באיכות נמוכה מזו לה התחייבה במכרז המהדקים – חשמל הצפון נזעקה והגישה עתירה מינהלית. חברת החשמל הגישה תלונה במשטרה כנגד חשמל הצפון, עובר להשעייתה מרשימת הספקים המוסמכים, אך בהיעדר ידיעה על קשרי השוחד, התלונה נסבה על אספקת מוצר שאינו מתאים, תוך ביצוע עבירות זיוף ומרמה.

23. ההמחאה: כאמור, במהלך חקירתו הנגדית של כהן בבית המשפט, במסגרת העתירה המינהלית שהגישה חשמל הצפון כנגד חברת החשמל בגין השעייתה מרשימת הספקים, הוצגה בפניו ההמחאה על סך \$330,000. בית משפט קמא ראה בהמחאה זו "ראיית זהב", בבחינת ראיה מכוונת שהביאה לידיעתה של חברת החשמל על קשרי השוחד בין כהן לבין טוקאן.

ולא היא. אכן, ניתן לראות בהמחאה "קצה חוט" או בסיס לחשד, והא-ראיה שחברת החשמל הגישה תלונה נוספת למשטרה כנגד כהן, בעקבות הצגת ההמחאה. אך לא היה באותה המחאה כדי לגבש אצל חברת החשמל ידיעה בפועל על אודות קשרי השוחד מהטעמים שיפורטו להלן: ראשית, בזמן אמת, עודנו עומד על דוכן העדים, כהן הכחיש בתוקף כל קשר להמחאה. גם בהליך הפלילי, כהן וטוקאן (עד לחתימת הסכם עד המדינה) הכחישו כי מדובר בכספי שוחד וטענו כי מקורם באדם אחר. שנית, בדיעבד התברר מהכרעת הדין כי כהן פעל להסתרת כספים בכך שרוקן את חשבוננו באמצעות בנו מה שהקשה על איתור הכספים. שלישית, השם של מושך ההמחאה היה מושחר כך שלא ניתן היה ללמוד מאותה המחאה על ידי מי נמשכה, מה מקור הכספים, עבור איזו מטרה ועוד. ואכן, כפי שעולה לכאורה מהכרעת הדין, התברר כי מקור הכספים לא היה טוקאן אלא פישר. ולבסוף, טוקאן וריטבלט היו הבעלים והמנהלים של חשמל הצפון. מבחינת ההיגיון והשכל הישר, קשה להלום כי טוקאן יפליל עצמו בריש גלי, בבית המשפט, במתן שוחד לכהן.

רק בדיעבד התברר כי בשל רגשות האיבה שרחש טוקאן לכהן, מסיבות שונות שאיני נדרש לפרטם (ככל הנראה חזרתו של כהן מהסכם לרכישת דירתו של טוקאן והשעיית חשמל הצפון מרשימת הספקים), נקט טוקאן במסגרת העתירה המינהלית בטקטיקה של "תמות נפשי עם פלישתים". אפשרות אחרת היא, שטוקאן הסתיר מעו"ד שילה, בא כוחה של חשמל הצפון, את פשר ההמחאה, וקיווה כי עצם הצגתה לכהן על דוכן העדים, תגרום לו לשנות עדותו. בהקשר זה אציין כי מפרוטוקול הדיון בעתירה המינהלית עולה כי עו"ד חורש, בא כוח חברת החשמל, נזעק עם הצגת ההמחאה וביקש להבין האם חשמל הצפון רומזת חלילה כי כהן נטל שוחד: "אם הטענה שחברי המרוםז [כך במקור – י"ע] רומז עליה היא ששיחדו מנהל בחב' החשמל וזאת הטענה, אני מבקש לעשות פסק זמן, זו סיבה כשלעצמה של ספק זה עם בעלי המניות של הספק לפסול אותם מרשימת הספקים". ועל כך השיב עו"ד שילה: "לא דיברתי על שוחד. אנו מדברים על עיסקת מכר של דירה...". (עמ' 14 לפרוטוקול הדיון בעתירה המינהלית). עו"ד שילה נתכוון לעסקה של מכר דירתו של טוקאן לכהן, עסקה שלא יצאה לבסוף אל הפועל, והעכירה את היחסים בין השניים.

לא למותר להזכיר בהקשר זה את רף ההוכחה הגבוה הנדרש בתביעה בגין תרמית, ואת תקנה 78 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, הקובעת כלהלן:

טענה המצריכה פרטים

78. כל מקום שבעל דין טוען טענת מצג-שווא, תרמית, זדון או השפעה בלתי הוגנת, ובכל מקרה אחר המזיק לפרטים, יפורשו הפרטים ותאריכיהם בכתב הטענות.

באותה עת, לא היה ידוע מי משך את ההמחאה, באיזה הקשר ניתנה ההמחאה, מה מקור הכספים וכיוצא באלה פרטים שהיה על חברת החשמל לפרט בתביעה, אילו הייתה מוגשת באותה עת.

ובקיצור, לא ניתן היה להסיק מההמחאה כי מדובר בכספי שוחד, מי נותן השוחד וממילא לא ניתן היה לדעת תמורת מה ניתן השוחד. מכל מקום, חשדה של חברת החשמל התעורר, וכלשונה, ההמחאה הייתה אבן הדומינו הראשונה שנפלה. ההמחאה הביאה להגשת תלונה במשטרה הן כנגד כהן והן כנגד חברת הצפון בגין מרמה וזיוף במכרז (ודוק: לא על קשרי שוחד). התלונה הביאה בתורה לחקירה משטרתית סמויה, שהפכה לגלויה רק בשנת 2003.

הנה כי כן, המשטרה אספה ראיות משך כשנתיים וממצאי החקירה נודעו לחברת החשמל רק עם הגשת כתב האישום בשנת 2005, כשנתיים לאחר שהחקירה הפכה גלויה. לא ההמחאה היא שהביאה להרשעתו של כהן, אלא עדותו של טוקאן, שהפך לעד מדינה רק בשנת 2004, היא שסייעה למשטרה להתחקות אחר ההמחאה ולהביא לסופו של יום לגיבוש כתב האישום. כאמור, על פי הממצאים שנקבעו בהכרעת הדין, ההמחאה לא ניתנה על ידי טוקאן או ריטבלט או חשמל הצפון, כך שבכל מקרה לא היה מקום לראותה כראיה מכוננת שיצרה ידיעה בפועל אצל חברת החשמל כנגדם. ואכן, לא בכדי, הבקשה לסילוק על הסף מחמת התיישנות, הוגשה על ידי פישר בלבד, ולא על ידי המשיבים האחרים.

24. אינדיקציות נוספות לשוחד? על אף קביעתו כי מירון ההתיישנות מתחיל עם הצגת ההמחאה בשנת 2001, מצא בית משפט קמא להתייחס למועדים מוקדמים יותר, כחזיון למסקנה כי חברת החשמל ידעה על קשרי השוחד בין כהן לבין חשמל הצפון ומנהליה.

איני סבור כך. סברדלוב שימש כמבקר הפנים של חברת החשמל, ותצהירו ניתן בתמיכה לעמדתה בעתירה המינהלית שהגישה חשמל הצפון כנגד השעייתה מרשימת הספקים. מהתצהיר, שצוטט לעיל, עולה כי נתגלו ממצאים חמורים הן באגף האספקה והאחסנה שבראשו עמד כהן, אך גם באגפים נוספים, וכי חברת החשמל אף הגישה תלונה למשטרה כנגד חשמל הצפון, אך כאמור בתצהיר "משטרת ישראל הודיעה לחברת החשמל,

כי אין בדעתה לנהל חקירה בנוגע למבקשים, כל עוד לא יוצגו בפניה, על ידי חברת החשמל, ראיות של ממש, בדבר קיומם של מעשים פליליים". לא רק שאין להסיק מהתצהיר ידיעה בפועל של חברת החשמל, נהפוך הוא. מהתצהיר עולה כי התעוררו חשדות, להבדיל מידעה בפועל, וחשדות אלה לא נסבו על קשרי שוחד אלא על יחסי ספק-לקוח, נוכח החשש כי הספק מרמה את חברת החשמל.

25. בדומה, גם אין במכתב של מנכ"ל חברת החשמל דאז, מר רפי פלד, משנת 2000, כדי לאשש ידיעה על קשרי שוחד בין כהן לבין חשמל הצפון. במכתב הלין רפי פלד על "תופעה בלתי בריאה של ספק חדש המספק נתח בלתי סביר מסך כלל הרכש של האגף בתחומים מסויימים", ועל כך שחברת רייקם "הפועלת באמצעות 'חשמל הצפון', כספק יחיד, הצליחה להשיג מחירים גבוהים מאוד תוך ניצול היותה ספק יחיד". מכתב זה מעיד על חשדות ואי שביעות רצון ביחסי ספק-לקוח, להבדיל מידעה על קשרי שוחד.

26. חיזוק נוסף לידיעתה של חברת החשמל מצא בית משפט קמא בתצהירו של עו"ד קליר (שבתקופה הרלוונטית שימש כיועץ המשפטי של אגף אספקה ואחסנה, שבראשו עמד כהן). במהלך שיחת מסדרון בינו לבין מר אברבך, מי שהיה מנכ"ל המשיבה 7 באותה תקופה ומתחרה של חשמל הצפון, התבטא אברבך כי כהן נוטל שוחד מטוקאן. עו"ד קליר הצהיר כי הדברים לא נראו לו הגיוניים, מה עוד שאלו נאמרו על ידי מתחרה ישיר של חשמל הצפון. בית משפט קמא קבע כי:

"המידע שהגיע לאזניו של עו"ד קליר, חייב היה לשמש כגורם הדק, שהזניק לאוויר העולם את חובת התובעת לבדוק את העובדות. המידע שהגיע לאזניו של עו"ד קליר, היה חייב לגרום לתובעת לבדוק אותו, בין אם כדי להפריכו ובין אם כדי לאששו. גם אם נתעלם ממידע זה, ונניח כמו עו"ד קליר, שהיה מדובר ברכילות בלבד, הרי שבתאריך 3.9.2001 כבר אין מדובר בידיעה קונסטרוקטיבית אלא בידיעה של ממש" (פס' 38(ד) לפסק הדין).

איני סבור כי האפיזודה שתוארה על ידי עו"ד קליר בתצהירו, ואשר יכולה הייתה להתפרש גם כרכילות של מתחרה, מלמדת על ידיעה בפועל של חברת החשמל על קשרי השוחד בין כהן לבין חשמל הצפון. נהפוך הוא, הדברים לא הובאו על ידי עו"ד קליר לידיעתה של חברת החשמל. אך גם בהנחה שיש לראות את חברת החשמל כגוף מודיעיני אשר מצליב ידיעה רכילותית מסוף שנות התשעים, עם המחאה עלומה ש"נשלפה" בשנת 2001 במהלך הליך משפטי, הרי שהצגת המחאה היא אשר שימשה כ"גורם הדק" - אך

לא להתחלת מירון ההתיישנות, אלא להזנקה למסע ארוך של חקירה משטרית סמויה וגלויה וחתימת הסכם עד מדינה, אשר בסופו התגלו העובדות על יחסי השוחד. כאמור, הצגת ההמחאה הייתה הגורם שהניע את חברת החשמל להגיש תלונה במשטרה, תלונה שהביאה בתורה להתנעת החקירה שהובילה לכתב האישום ולהרשעה. ברם, מהצגת ההמחאה העלומה והמושחרת ועד לידיעה בפועל על קשרי השוחד כהן-טוקאן, היה עדיין לכאורה מרחק רב. לכן, אין לראות את מועד הצגת ההמחאה כמועד של ידיעה בפועל שממנו מתחיל מירון ההתיישנות.

27. המקרה שלפנינו מזכיר במידת מה את המקרה שנדון ברע"א 7585/12 סמווד קונסטורקשיון נ' הקסטודיה דה טרה סנטה (7.4.2013). גם שם היו לכנסיה (התובעת) חשדות כי בא כוחה דאז לוקח שוחד מהצד שעמו התקשרה בהסכם. חשדות אלה אף הובילו לבירור פנימי שנערך על ידי בכיר בכנסיה עם בא כוחה של הכנסיה, בירור שבמהלכו העידה מזכירתו של עורך הדין על חשדותיה כי הוא נוטל שוחד. למרות זאת, נקבע כי הידיעה הסובייקטיבית של הכנסיה התגבשה לכאורה רק בשלב מאוחר יותר, כאשר הגיע לידיה כתב תביעה שהגיש בא כוחה כנגד הצד עמו התקשרה בהסכם, על כך שלא קיבל את העמלה המגיעה לו. אלא שלהבדיל מענייננו, בית המשפט המחוזי באותו מקרה, מצא כי אין לסלק את התביעה על הסף מחמת התיישנות. וכך נאמר על ידי השופט נ' הנדל באותו מקרה:

"מטבען של פרשיות תרמית כי הקרבן עשוי לנוע פרק זמן לא מבוטל על הציר שבין מתן אמון ברוקם התרמית לבין הפנמה כי נפל בפח למזימה מעשה ידיו. בתווך, בין שני קצוות אלה מצויות רמות שונות של חשד, שמירת עולה ויורדת ככל שהספקות בליבו של הקרבן מתרבים או מתמעטים. מהי הנקודה המשפטית בה מתחיל מירון ההתיישנות על ציר הזמן של גילוי תרמית על ידי הטוען לקיומה?"

[...] לצורך הפעלת שעון ההתיישנות אין די בצורך אובייקטיבי לדעת, וגם לא בחשדות סובייקטיבים. נדרשת ידיעה ממשית וסובייקטיבית" (פס' 4, ההדגשה במקור – י"ע).

28. סיכום ביניים: ההמחאה שהוצגה לכהן במהלך חקירתו הנגדית בעתירה המינהלית שהגישה חשמל הצפון כנגד חברת החשמל, בצירוף ידיעות או חשדות שהתעוררו עוד קודם לכן, לא הביאו לידיעה בפועל של חברת החשמל על אודות קשרי השוחד ועל השפעתם של יחסים אלה על קשרי ספק-לקוח שהיו לה עם חשמל הצפון ומנהליה.

29. כתב האישום הוגש כנגד טוקאן והמשיבים 1, 2 ו-4. פישר ואופיר לא נכללו בכתב האישום כנאשמים, אך שמם הועלה על ידי טוקאן במהלך ההליך הפלילי כמי שהיו מעורבים בפרשיות השוחד. בהכרעת הדין נקבע כי כהן קיבל שוחד בסכום של כ- 400,000 דולר מפישר, הבעלים דאז של חברת פיכה פלסט, ואביא מקצת הדברים:

”מסקנתי הינה כי המאשימה הניחה תשתית ראייתית לכך כי מקורו של הכסף נשוא דיוננו הוא באריה פישר, וכי כסף זה ניתן כשוחד לכהן.

[...] משלא הפריך כהן את המסקנה העולה מן הראיות, יש לקבוע כי אכן המדובר היה בכספי שוחד בסכום של כ- \$400,000 שהעביר אריה פישר לכהן באמצעות חשבונה של נאילה.

[...] באשר להפקדות שביצע כהן בחשבונותיו באוסטריה - לעיל קבעתי כי הכסף שנתקבל בחשבונה של נאילה הוא בשוחד שהעביר פישר לכהן, לאמור, מקור הרכוש הוא בעבירת השוחד. אין חולק כי כהן ביצע פעולה של קבלה ופעולות בנקאיות ביחס לכסף זה. משדחיתי את גרסתו של כהן ביחס לקורפאי וקבעתי כי הכסף נתקבל כשוחד מפישר” (שם, עמ' 156, 157, 173).

מהכרעת הדין עולה כי גם אופיר היה מעורב בפרשות שוחד ובתיאום מחירים, ואביא מקצת הדברים:

”כיוון שהוצבה תשתית ראייתית לכך כי טוקאן, שי אופיר וגורמים רבים בשוק החשמל סברו כי לקשר עם כהן יש או עשויה להיות השפעה על היקף המכירות של ספק,

[...] מעורבותו של טוקאן בקשר שבין פישר לבין כהן החלה, לטענת טוקאן, לאחר שכהן התלונן בפניו כי שי אופיר המשמש מתווך בינו לבין פישר, מתרשל במלאכתו ו’מטפף’ לו את הכספים המגיעים לו מפישר במטבעות זרים שונים. משכך, נפגש טוקאן עם פישר ושטח בפניו את טרונייתו של כהן. לדבריו, פישר הופתע מן הדברים ואף טען כי מסר לשי אופיר סכומים גבוהים מאלה שהעביר אופיר לכהן” (שם, עמ' 129).

וכלשונו של בית המשפט בהכרעת הדין, בהעריכו את עדותו של טוקאן:

”מסקנות אלה מהוות חיזוק משמעותי לגרסתו של טוקאן בה טען כי במהלך תקופת פעילותה של חשמל הצפון, העביר לכהן במספר רב של הזדמנויות, מאות אלפי שקלים כשוחד, וכי כהן קיבל עוד קודם לכן שוחד מגורמים נוספים כדוגמת שי אופיר ואריה פישר” (שם, עמ’ 126).

30. רק לאחר הכרעת הדין וכתוצאה ממנה, השעתה חברת החשמל בשנת 2008 את המשיבה 7 מרשימת הספקים. הראיות והעובדות כנגד פישר, אופיר וקבוצת אופיר התבהרו עוד יותר רק בשנת 2010, בעקבות ההסכם בין טוקאן לבין חברת החשמל, בבחינת ”עד מדינה” של חברת החשמל בהליך האזרחי שלפנינו. כך, לדוגמה, נטען על ידי חברת החשמל, כי מעדותו של טוקאן נודע לה לראשונה שקבוצת לב אופיר סיפקה 15% פחות מהכמות בתעודות המשלוח, בתמורה לשוחד שניתן לעובדי המחסן.

במצב דברים זה, קשה להלום כי תביעת המערערת כנגד פישר, אופיר וקבוצת אופיר תידחה מחמת התיישנות.

31. המשיבים טענו כי ככל שהתביעה נסבה על גביית מחירים מופקעים, הרי שעד להגשת התביעה, חלפו למעלה מעשר שנים מהנזקים שנגרמו עקב כך לחברת החשמל. עוד נטען כי מאחר שאספקת המוצרים נעשתה בדרך של מכרזים, הרי שלא יכול היה להיגרם לחברת החשמל נזק, מאחר שזכיייתם במכרז נעשתה משום שהציעו את המחיר הנמוך ביותר.

טענה אחרונה זו מקומה בשלב שמיעת הראיות ובחינת הנזקים הנטענים. על פניו, ומבלי לקבוע מסמרות, יש הגיון בטענת חברת החשמל כי מן הסתם שוחד ניתן כנגד תמורה, ובהקשר זה אפנה לטבלה שנוכרה בהכרעת הדין:

”הראיה המרשימה ביותר שהציגה המאשימה לעניין זה הינה הטבלה (ת/39) שלפי גרסת טוקאן הוכנה יחד עם ריטבלט בעת ששקלו לנסות ולהגיע עם הפרקליטות להסדר, ובה פורטו סכומי השוחד ששולמו לכהן בהתאמה למכרזים השונים בהן זכתה חשמל הצפון [...]”

לדברי טוקאן, ריטבלט, שהיה בעל זיכרון טוב, העלה מנבכי זכרונו את הסכומים השונים, והוא רשם על גבי המכרזים, אותם ריכז עאיד אבו סריה מבעוד מועד לבקשתו, ולאחר מכן, העביר את המכרזים לעאיד, וביקשו לערוך את הטבלה, היא ת/39, ולרכז בה את פרטי כל המכרזים, ובעמודה נוספת תחת הכותרת ’סטיה’ (כיוון

שלא רצה לנקוב במילה 'שוחד' בקשו לציין ביחס לכל מכרז את המספר שנרשם על גביו (הוא סכום השוחד).

[...]

ריטבלט אמנם הכחיש כל קשר לטבלה זו ולהתרחשות המתוארת בעדויותיהם של טוקאן ושל עאיד סריה, וכן הכחיש כי העביר בכל צורה שהיא כספים לכהן, ברם, עדותו האמינה של עאיד אבו סריה (ובנקודות מצומצמות ביחס לאירוע זה – גם עדותה של נאילה) מחזקת את עדותו של טוקאן כי לאחר המפגש במסעדת אבו יוסף נועדו הוא וריטבלט יחדיו במשרדו, ולאחר עיון במסמכי המכרזים אותם ריכז עאיד אבו סריה קודם לכן לבקשת טוקאן, רשם טוקאן בכתב ידו, ובהסתמך על זכרונו של ריטבלט, על גבי המכרזים, סכומים שונים אשר אמורים לייצג את סכומי השוחד שניתנו לכהן. בעקבות זאת, ערך עאיד סריה את הטבלה בה פורטו סכומי השוחד ובה עמודה שכספים אלה כונו 'סטיה' (ת/39).

לפיכך הנני קובע כי ת/39 הינו מסמך מקורי אשר נערך בנסיבות המתוארות בגרסת טוקאן.

חשוב לציין כי אין חולק כי המכרזים המפורטים בטבלה, על פרטיהם, הינם מכרזים שזכתה בהם חשמל הצפון.

עולה השאלה האם מעצם עריכת הטבלה ניתן להסיק כי אכן שולם שוחד לכהן, ובמילים אחרות, אם לא שולם שוחד כספי לכהן מעולם, אזי מדוע שיטען זאת ריטבלט, ומדוע שיבקש להגיע להסדר עם הפרקליטות, בשלב כה מוקדם, ביחס לעבירות שכלל לא בוצעו? (שם, עמ' 114-116).

מכל מקום, את טענות המשיבים יש לבחון באספקלריה של קשרי השוחד והתרמית, ואזכיר כי כהן ז"ל שימש גם כיו"ר ועדת המכרזים. ככל שחברת החשמל שילמה למשיבים מחירים מופקעים, הרי שלטענתה, הדבר נובע מקשרי שוחד ותרמית, בבחינת הקשר הסיבתי לנזק בדמות המחיר המופקע.

32. המשיבים תלו יהבם בסעיף 89(2) לפקודת הנזיקין. אלא שיש להבחין בין מועד גילוי הנזק לצורך סעיף 89(2) לפקודה, לבין מועד הידיעה בפועל על אודות התרמית לצורך סעיף 7 לחוק ההתיישנות. אסביר בקצרה.

חוק ההתיישנות מעגן בסעיף 8 את העיקרון הכללי של כלל הגילוי המאוחר, לפיו יש למנות את תקופת ההתיישנות מהיום שבו נודעו לתובע העובדות המהוות את עילת התובענה. סעיף 7 לחוק ההתיישנות, העוסק בתביעה המבוססת על עילה של תרמית, הוא הסדר ספציפי, בבחינת מקרה פרטי של כלל הגילוי המאוחר, הקובע כי יש למנות את

תקופת ההתיישנות מהיום שבו נודע לתובע על דבר התרמית. יוער, כי "הסדרו של סעיף 7 שונה, עקרונית, מהסדרו של סעיף 8; ומקום שסעיף 7 חל - סעיף 8 איננו יכול לחול" (דברי השופט מצא בעניין אינווסטורס בעמ' 870; כן ראו ע"א 3752/09 לוטפי סלים המאם נ' עזבון המנוח איברהים המאם, פסקה 16 (17.1.2010)).

סעיף 89(2) לפקודה הוא הסדר ספציפי נוסף המתכתב עם כלל הגילוי המאוחר, אלא שהוא חל על רכיב הנזק בלבד, בעוד שסעיפים 7 ו-8 לחוק ההתיישנות חלים על יתר רכיבי העוולה. כך, מקום בו מדובר בעוולת הרשלנות, סעיף 8 לחוק ההתיישנות יחול על רכיבי ההתרשלות והקשר הסיבתי, בעוד שסעיף 89(2) לפקודה יחול על רכיב הנזק. הוא הדין לגבי תביעה בעילה של תרמית – סעיף 7 לחוק ההתיישנות יחול על רכיב התרמית, בעוד שסעיף 89(2) יחול על רכיב הנזק. החשוב לענייננו, שכל עוד לא נודע לתובע דבר קיומה של התרמית, לא יתחיל מירון ההתיישנות, וזאת ללא תלות בשאלת מועד גילוי הנזק. לכן, משעה שהגענו למסקנה כי במקרה דנן חברת החשמל לא ידעה בפועל על קשרי השוחד, הרי שנכנסים אנו בגדרו של סעיף 7 לחוק ההתיישנות, וממילא אין מקום להידרש לשאלת מועד גילוי הנזק ותחולתו של סעיף 89(2) לפקודה.

33. יתרה מכך. אף אם היינו מחילים את סעיף 8 לחוק ההתיישנות, לא היה בכך כדי להועיל למשיבים. אסביר.

כפי שצוין לעיל, סעיף 8 אינו חל על רכיב הנזק, אלא חל על רכיבי העוולה האחרים כמו הקשר הסיבתי או ההתרשלות (במקרה של עוולת הרשלנות). לגבי הקשר הסיבתי אומץ מבחן "קצה החוט" או מבחן החשד (עניין גיא-ליפל), ואילו לגבי ההתרשלות – במקרים של תביעות רשלנות – אימצה הפסיקה מבחן מקל יותר:

"מבחן נוסף הוצב בפסיקה לצד מבחן 'קצה החוט', וניתן לכנותו 'רף הגשת התביעה'. זהו מבחן מעט מקל יותר עם התובע, ונראה כי הוא המבחן שיש להחילו על עובדות הנוגעות ליסוד ההתרשלות" (רע"א 5087/10 מדינת ישראל נ' דוננפלד, פסקה 13 (7.11.2012), ההדגשה הוספה – י"ע).

(וראו, בדומה, ע"א 9788/07 עיזבון המנוחה מרמש נ' שלזינגר, פ"ד (1) 54, 74-

73 (2010)).

אם כך לגבי רכיב ההתרשלות, קל וחומר שכאשר ברכיב התרמית עסקינן, יש לאמץ מבחן מקל זה, וליישמו באופן נדיב. משהגענו למסקנה כי בעת הצגת ההמחאה חברת

החשמל לא ידעה מי משך את ההמחאה, באיזה הקשר ועבור איזו מטרה, מה מקור הכספים וכיוצא באלה פרטים, הרי שלא יכולה הייתה אף לעמוד במבחן המקל של "רף הגשת התביעה", מה עוד שטענה לתרמית מצריכה, כאמור, רמה גבוהה של הוכחה.

34. לאור המסקנה אליה הגעתי, איני נדרש למבחן "כוח התביעה הקונקרטי" אשר בוחן אם הייתה מניעה להגשת התביעה: "מקום שמוכח כי בגדר פרק זמן ספציפי ניטל מידי התובע כוח התביעה הממשי-מעשי בשל מצב משפטי שאינו מאפשר לו באורח קונקרטי לגבש את עילתו וסעדיו, יושעה מרוץ ההתיישנות" (ע"א 7589/13 establishment adoka נ' מכון ויצמן למדע, בפסקה 24 (8.6.2015)).

היועץ המשפטי לממשלה הביע עמדה ולפיה כל עוד התקיימה חקירה משטרתית, חברת החשמל הייתה מנועה מלבצע חקירות ודרישות משל עצמה כדי להימנע משיבוש הליכי חקירה, ומשכך, הייתה מניעה משפטית אשר שללה מחברת החשמל את כוח התביעה הקונקרטי. לשיטת היועץ מ"ש, כל עוד ההליך המשפטי הפלילי בעיצומו, אין מקום להגשת תביעה אזרחית.

כשלעצמי, הייתי נוהר מלקבוע כלל ולפיו חקירה משטרתית דוחה או משעה את מירון ההתיישנות (להבדיל מהליך משפטי שבנסיבות מסוימות עשוי להשעות את מירון ההתיישנות – סעיף 15 לחוק ההתיישנות). אכן, כאשר מתנהלת חקירה פלילית, וכל עוד לא הוגש כתב אישום, חסומה על פי רוב הדרך לקבלת מסמכים וראיות מתוך תיק המשטרה (בג"ץ 4069/13 בן שבת נ' מדינת ישראל, פסקה 5 והאסמכתאות שם (30.10.2013)); הנחיית פרקליט המדינה 14.8 בנושא "בקשה מצד גורמים שונים לעיין במידע המצוי בתיק חקירה". עם זאת, לא תמיד יש צורך להמתין עד לסיום חקירת המשטרה כדי להגיש תביעה אזרחית. ודוק: ייתכן כי בית המשפט הדן בהליך האזרחי יורה על הקפאתו או על הפסקתו של ההליך האזרחי עד לסיום ההליך הפלילי, אך החלטה כאמור צריכה להיבחן בכל מקרה לגופו, ואין לקבוע כלל גורף ולפיו בכל מקרה יש להמתין עד לסיום החקירה הפלילית או עד להכרעה בהליך הפלילי.

35. ולבסוף, ולא אחרון בחשיבותו.

על טעמי ההתיישנות עמדתי בהרחבה בעניין גיא-ליפל ולא אחזור על הדברים. מוסד ההתיישנות וההוראות השונות הנוגעות לתחילת מירון ההתיישנות או לדחייתו או להשעייתו, מאזנים בין האינטרסים הנוגדים. חלק מרציונלים אלה אינו תקף כאשר מדובר בתרמית ואונאה. כך, אין לראות בחלוף הזמן ויתור או מחילה על זכותו של התובע, זכות

שאינו יודע עליה. ככל שבמקביל מתנהלת חקירה פלילית או הליך פלילי, אף נשמט החשש לאי שמירת ראיות על ידי הנתבע-המעוול.

בבסיס הרף הגבוה של ידיעה בפועל, שקבע המחוקק במקרה של תרמית והונאה, עומדים מספר רציונלים ואינטרסים: רציונל תועלתני – עקב התרמית נפגעת יכולתו של המרומה לדעת את העובדות. רציונל מוסרי – אין ליתן לרמאי להיבנות באופן ישיר מפרי תרמיתו ומההסתרה שנעשתה במכוון ובמזיד. אינטרס ציבורי כפול: הוקעה – "וכלום עניינו של הציבור איננו תומך דווקא בהוקעת הרמאי על מעלליו, ולו גם כעבור זמן"? (עניין אינווסטמנט, עמ' 871). ובהיקש לדין הפלילי, בו תקופות ההתיישנות נגזרות מחומרת העבירה, אין דין התיישנות עקב מעשה התרשלות של הנתבע כדין התיישנות עקב מעשה תרמית של הנתבע. אינטרס ציבורי נוסף הוא עידוד האכיפה הפרטית בעבירות על טוהר המידות.

על רקע אינטרסים ורציונלים אלה, אין בית המשפט צריך לצאת מגדרו כדי לפטור את הרמאי מחמת התיישנות, וככל שיש ספק, הוא צריך לפעול כנגד הרמאי. על דרך ההיקש, אפנה לפסיקה ולפיה מקום בו עסקינן בשוחד, יש להקל עם הנפגע:

"דבר מובן מאליו הוא, שאהדתו של בית-המשפט לא תהא נתונה למשחד, לא מטעמים אישיים אלא מטעמים שבטובת הצבור והמוסר הציבורי [...] טבעי איפוא הדבר שבתי-המשפט יתייחסו בחומרה עם נותן שוחד גם בתביעה אזרחית המוגשת נגדו ויקלו ככל האפשר על התובע ככל הקשור להוכחת נזקו (ע"א 711/72 מאיר נ' הנהלת הסוכנות היהודית לא"י, פ"ד כח(1) 393, 402 (1974))."

36. עד עתה דנו בהוראות סעיף 7 לחוק ההתיישנות, על פי נוסחו בעת הגשת התביעה. ביני לביני, תוקן הסעיף וזה נוסחו דהיום לאחר תיקון מס' 5, התשע"ה-2015:

השעיית מרוץ תקופת ההתיישנות עקב התנהגות פסולה של הנתבע

7. מרוץ תקופת ההתיישנות של תביעה יושעה כל עוד נמנע התובע מלהגיש תובענה בשל כך שהנתבע, או מי מטעמו, מטעה ביודעין את התובע, מפעיל נגדו כוח, מאיים עליו או מנצל את מצוקתו; לעניין זה, "הטעיה" – לרבות בדרך של אי-גילוי ביודעין של עובדה מהעובדות המהוות את עילת התובענה.

בין שיטי הסעיף מסתתרת לכאורה דרישה לקשר סיבתי מתמשך בין הטעיית התובע לבין המניעות להגשת התביעה. אך מדברי ההסבר לתיקון (וכך גם מדברי ההסבר לקודקס האזרחי שנוסחו דומה), עולה שהמחוקק ביקש דווקא להרחיב את ההגנה על הנפגע הפוטנציאלי במקרים של התנהלות פסולה של הנתבע, ולא רק במקרים הקיצוניים והנדירים יחסית של תרמית או אונאה (ראו הצעת חוק ההתיישנות (תיקון מס' 5) (השעית מירון תקופת ההתיישנות), התשע"ה-2015, ה"ח הכנסת 600, עמ' 126). לכן, מסקנתנו לא הייתה משתנה גם אילו היינו בוחנים את המקרה שלפנינו באספקלריה של הנוסח המעודכן של סעיף 7 לחוק ההתיישנות.

37. לפני סיום, אחזור ואזכיר כי הערעור שלפנינו נסב על דחיית התביעה על הסף. המסקנה אליה הגעתי, ולפיה דין הערעור להתקבל, משמעותה היא, שבנסיבות המקרה שלפנינו, על פי השלב המקדמי של בירור התביעה, לא היה בטענת הסף של התיישנות כדי להקים עילה לסילוקה על הסף. לכן, אין בתוצאה אליה הגעתי כדי "להוריד מעל השולחן" לחלוטין את טענת ההתיישנות, ובשלב בירור התובענה, כל טענות הצדדים בהקשר זה עומדות להם והן תידונה לגופן לאחר שכל העובדות תתלבנה. מובן כי אין גם להשליך מהדברים שנאמרו לעיל על סיכויי התביעה או על גובה הנזק או על התוחלת של התביעה מבחינת סיכויי גבייה.

38. סוף דבר, שהערעור מתקבל והערעור שכנגד נדחה. פסק דינו של בית המשפט המחוזי מתבטל, והתיק יוחזר להמשך בירור התביעה. הסעדים הזמניים שניתנו יישארו על כנם. המשיבים (1-7) ישאו בשכר טרחת עורכי דינה של המערערת בסך 5,000 ₪ כל אחד (בסה"כ 35,000 ₪).

בשולי הדברים, יש להצר על כך שהתביעה הוגשה בשנת 2009 והבקשות לסילוק על הסף מחמת התיישנות הוגשו אף הן במהלך השנים 2009-2010, אך רק ביום 30.4.2016 ניתן פסק הדין הנסב על טענה זו. בירור הערעור בפנינו אף הוא נתעכב בשל הליך גישור אליו הפנינו את הצדדים, אך הגישור לא הסתייע. יש לקוות כי נוכח חלוף הזמן ושינוי הנסיבות (ובראש ובראשונה פטירתו של כהן ז"ל), המשך בירור התביעה יעלה על דרך המלך ויתקדם בקצב הראוי.

השופט ג' קרא:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופטת ע' ברון:

אני מצטרפת למסקנה שאליה הגיע חברי השופט י' עמית שלפיה בהינתן נסיבות המקרה לא היה מקום לסלק על הסף את התובענה מחמת התיישנות. ומשמע שהתיק יוחזר לבית המשפט המחוזי על מנת שהתובענה תתברר לגופה, ובמסגרת זו אף הטענות המקדמיות שמורות לצדדים.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' עמית.

ניתן היום, י"ז בשבט התשע"ט (23.1.2019).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט